

Meddelelser...

DANSK
ADELSFORENING

NOVEMBER 2016

Meddelelser

Udgives af:

Dansk Adelsforening
c/o Producer Anna von Lowzow
Estruplund, 8950 Ørsted
E-mail: anna.lowzow@nordiskfilm.com

Redaktør:

Producer Anna von Lowzow
Estruplund, 8950 Ørsted
E-mail: anna.lowzow@nordiskfilm.com

Indlæg:

Ja tak. Sendes til anna.lowzow@nordiskfilm.com

Annoncer og medlem af redaktionen:

Redaktør Elisabeth komtesse Ahlefeldt-Laurvig
Tempelvej 36, 4390 Vipperød
E-mail: e.ahlefeldt@gmail.com

Bestyrelsen:

Producer Anna von Lowzow (formand)
Direktør, cand. jur. Marc Bruun de Neergaard
Administrerende direktør Erik baron Rosenkrantz
Redaktør Elisabeth komtesse Ahlefeldt-Laurvig
Greve Henrik Holstein
Cand. polit Carl Huitfeldt
Advokat Casper greve Moltke

Danmarks Adels Aarbog

Redaktør:

Historiker, forskningsbibliotekar, cand.mag. Mogens Krag sig Jensen
Syddansk Universitetsbibliotek, Campusvej 55, 5230 Odense M.
Tlf. 6550 2685 / 4027 1968.

Opdateringer af præsenslisten bedes tilsendt, helst per mail, til:
mogens.k@bib.sdu.dk.

Sekretær, ansvarlig for medlemsregistrering:

Cand.mag. Maria Groth Rasmussen
Fraugdegårds Allé 8, 5220 Odense SØ. Tlf. 6047 6335
Opdateringer af adresser og andre kontaktoplysninger bedes tilsendt,
helst per mail, til: danmarksadelsaarbog@gmail.com

Indmeldelse:

www.adelsforeningen.dk
Klik 'Medlemmer', dernæst 'Medlemskab'

Adresseændring:

Klik 'Medlemmer', dernæst 'Ændringer af medlemsoplysninger'

Kære læsere!

Meddelelser er et blad, som bliver sat sammen i takt med, at der kommer artikler ind til os fra vores medlemmer og fra vores trofaste skribenter. Heldigvis er vi ikke løbet tør for leverandører, og vi glæder os over, at flere og flere medlemmer sender os artikler, hvilket gør, at vi nu igen sender et spændende Meddelelser ud til Jer.

I dette nummer skriver Johanne Huitfeldt fra Norge om kinesisk porcelæn, der ofte findes på de danske og enkelte norske herregårde. I 1700-tallet kom der beretninger til Europa om det fjerne eventyrrige Kina; først til kongerne og fyrsterne og herefter til adelen og velhavende borgere. Kineserne selv var knap så begejstrede for de europæiske handelsmænd, som købte ind. Læs den spændene artikel inde i bladet. Og nu hvor vi er på denne tid, så var den svenske hofmaler, Pilo, også en travl mand i Danmark. Forfatter Charlotte Christensen har netop skrevet en pragtbog om maleren, der så sandelig også malede de adelige. Dengang var han knap så anerkendt, men i dag er han kendt som en af de mest fremtrædende malere. Noget nemt liv havde han ikke.

På Amalienborg museet er der en fremragende udstilling "Kongehusets gemmer", som er et absolut must at besøge. Kongehusets kurator, Elisabeth von Buchwald, har sammen med H.M. Dronningen været igennem kongehusets mange pulterkamre og det er ikke så lidt, de har gravet sig igennem for at finde hundredvis af genstande, som nu kan ses af publikum i denne usædvanlige udstilling.

Thomas von Jessen skriver om sin slægt, der oprindeligt kommer fra Slesvig og hvis medlemmer har udmærket sig i dansk krigstjeneste. I første omgang hører vi om Johann Christian von Jessen, der var borgmester i Horsens, og som bliver påbudt at udlevere "natural-forplejning" til de mange østrigske og prøjsiske soldater, som invaderer hans by.

Vi har en del anmeldelser på bøger, som er relevante for den danske adel og jeg takker Ole Kløcker og Elisabeth Ahlefeldt-Laurvig (som er medredaktør på Meddelelser) for at tage sig tid til at læse bøgerne og anmelde dem. Vi har ydermere en efterlysning fra Dansk Golfhistorisk Selskab, som gerne vil høre om adelige, som havde en golfbane hjemme i parken.

For et halvt år siden fik greve Henrik Holstein et opdrag fra Adelsforeningens bestyrelse. Ville han skrive adelens grønspættebog? Et opslagsværk, hvor man kan læse om alt - forklaringer og regler mv. – der har relation til den danske adel. Det har Henrik Holstein hermed gjort og det må da være den absolut bedste julegave, man kan give! Se mere om det inde i bladet.

Vallø Stift har købt en ejendom i København, hvor 15 lejligheder – efterhånden som de fraflyttes – bliver sat i stand og tilbudt stiftsdamer, som studerer i København. De indskrevne frøkener er adeligt født og hvis de samtidig er medlem af Adelsforeningens unge afdeling DAU, så er de også på listen over invitationer til de festlige arrangementer, som DAU holder. Senest en international weekend i København, hvor adelige fra Europa også deltog. Mere om det, når I bladrer videre...

Vi har et par gange modtaget nekrologer, som jeg ville ønske, at vi kunne bringe – senest om Peter Iuel fra Petersgaard, som jeg personligt holdt meget af. Det samme gælder Henrik Berner fra Clausholm, som netop også er død og som var en af mine sikreste livliner og en samtalepartner, når det kom til historier om den danske adel. Meddelelser er desværre i en situation, hvor vi hurtigt kan bruge mange sider på nekrologer, og det har vi ikke plads til. Så jeg beklager denne meddelelse og håber på Jeres forståelse.

Rigtig god fornøjelse med dette nummer af Meddelelser.

Anna von Lowzow

En enevældig konges suk

Trods sine flotte militære resultater nød generalmajor Christian Juel ingen tillid hos kong Frederik d. 4 – den første monark, der var født til at blive enevoldskonge. Fra sin far arvede Kongen en udtalt mistillid til den danske og holstenske adel. Han frygtede alt for stor indflydelse fra denne tidligere magtelite og i sit testamente fra 1723 beskyldte han Christian Juel og broderen Gregers Juel for at have været *af den gamle Adel og Surdej i deres Hjærter, om end de godt vide at forstille sig.*

De to adelige brødre havde ellers tappert kæmpet for Kongen i den Store Nordiske Krig (1709-1721), men det fik de så ikke kredit for!

(Bla. Fra "Rosendals Historie" af Jørgen Witte)

Rosendals Historie

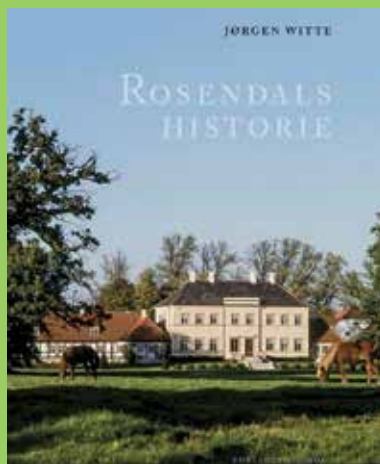
Af Jørgen Witte, Forlaget Rhodos

Rosendal er en lille herregård, men med en spændende historie, der her bliver berettet i en smuk bog. Nogle bøger koncentrerer sig udelukkende om ejerne og deres liv, det gør denne også, men den har meget mere i sig end det.

Der er gravet godt i arkiverne med samtidige beskrivelser af både drift, personalhistorier, omgivelser og beskrivelser af bygningsmassen. Folketællinger, fæsteprotokoller m.m. fortæller meget, ikke kun om herskabet, men så sandelig også om alle de mennesker, der gjorde det muligt at drive et gods. En rig gennemgang af medarbejdere og andre tilknyttede godset i århundrederne er spændende læsning ligesom al vedligeholdelsen også bliver nævnt. Dårlig økonomi i landbruget hører ikke kun vores tid til. Men som gods er Rosendal ret speciel for ud over hovedgården, bønder- og fæstegodset har stedet i en lang periode nydt godt af kalkforekomster, hvilket har haft stor betydning for indtjeningen. Og for et gods, som har eksisteret siden 1500-tallet har selve jordtilliggenderne været i en nærmest konstant bevægelse ligesom selve udviklingen i. Alt dette er vel præsenteret og levende fortalt fint bundet sammen med beretningen om ejernes interesser og økonomiske evner kombineret med deres ledende medarbejders evner og tidernes muligheder indenfor bl.a. dyrkningsformer.

Men lad os lige vende tilbage til ejerne af Rosendal. Det er alle navne vores læsere kender. Rosendal er nemlig en af de herregårde, der tilsyneladende har haft mange forskellige ejere. Men ser man nærmere efter er det ofte fordi, det er et gods, der er gået i arv til døtre eller søstres sønner. Spændende er det, at Rosendal er et af de steder, der har fået et nyt liv i form af en dybt engageret ny ejer med respekt for historien og økonomiske muligheder for at opgradere godset til en ny tid. Sidste kapitel er langt fra skrevet for godset Rosendal. Men læs denne bog og nyd dette velskrevne rids af Danmarkshistorien set fra det sydlige Stevns.

(EAL)

I Kongehusets Gemmer

Af Elisabeth von Buchwald

Mange læsere af "Meddelelser" er uden tvivl enige i, at alle familier gemmer. Ting, der ikke skal stå fremme, men som er svære at slippe. Måske fordi man bare har plads, måske fordi genstandene har en materiel værdi, måske fordi de en dag "kan genbruges" eller fordi de fortæller historien om en særlig begivenhed, en elsket person eller en svunden tid.

Kongehuset er ingen undtagelse, og her støder man overalt på smukke og pudsige, slidte og ubrugte, gamle og nye genstande, som er blevet gemt og til tider glemt. Sammen med Hendes Majestæt Dronningen har undertegnede som Kongehusets kurator og kunsthistoriker plukket fra slottenes magasiner og skunke, skabe, lofts- og kælderrum og i udstillingen "Fra Kongehusets gemmer" på Amalienborgmuseet genskabt otte af Kongehusets

depoter, fyldt med mere end 3000 genstande, hvoraf kun få tidligere har været udstillet, fra de seneste 300 år. Kreativ designer Shane Brox har til udstillingen omdannet første salen i Christian VIII's Palæ til en række stemningsfulde, dunkle rum, hvor støvet stadig hviler på de mangle gamle og nyere ting, som Dronningen på humoristisk vis fortæller om i udstillingens unikke lydoptagelser.

I gemmerne kan man blandt andet opleve en to meter høj porcelænsvase, en otte meter lang væg med familiefotos og et flere hundrede kilo tungt abebur, som var hjem for Dronning Alexandrines hidsige abe. Men også dukkestel fra Meissen, overdådigt, musselmalet porcelæn fra det første Kongeskib Dannebrog, Christian 9.'s ordener fra bl.a. Japan, Hawaii og Venezuela, Dronning Caroline Mathildes syskrin, Kejserinde Josephines fantastiske armbånd, smykker med indlagt hår og tænder, børnetøj og udklædningsdragter fra Dronning Ingrid, hendes mor og tre døtre, Kronprinsparrets forlovelsestøj og tvillingernes babytæpper, et gemt hattemagerværksted, et kulørt, russisk møblement, som overlevede revolutionen, retromøbler fra Dronning Margrethes teenageværelse, en slidt marokkopude med en helt særlig historie, samt Dronning Louises gule kørestol fra 1898, Prinsernes go-carts og legetøj, rækker af natpotter og badekar, knivslibere og spyttebakker og meget, meget, meget mere....

Udstilling åbnede den 22. september og lukker den 26. februar 2017. Den tilhørende bog, forfattet af undertegnede og med stemningsfulde fotos af Kamilla Bryndum, er udgivet på dansk og engelsk og sælges i museumsbutikken.

Vallø Stifts nye uddannelsesboliger i København

Vallø Stift har siden starten på den nye indskrivning i 2004 haft et ønske om at skabe en varig og naturlig forbindelse mellem de unge stiftsdamer og Vallø. Tillige har det været hensigten at være katalysator for venskab og netværk mellem stiftsdamerne.

For at opfylde dette ønske, har Vallø Stift i 2015 erhvervet den historiske og smukke ejendom, Valdemarsgade 5 – 9, København V.

I ejendommen ønsker Vallø at tilbyde lejligheder som uddannelsesboliger til vore unge indskrevne stiftsdamer.

Stiftet har desuden et ønske om at etablere et inspirerende, uddannende og ansporende hold af dynamiske og erhvervsaktive stiftsdamer og tidligere indskrevne, der kan fungere som mentorer, inspiratorer og rollemodeller for de unge stiftsdamer under uddannelse.

I forbindelse med et arrangement for indskrevne og tidligere indskrevne stiftsdamer søndag den 9. oktober 2016, blev ejendommen for første gang vist frem.

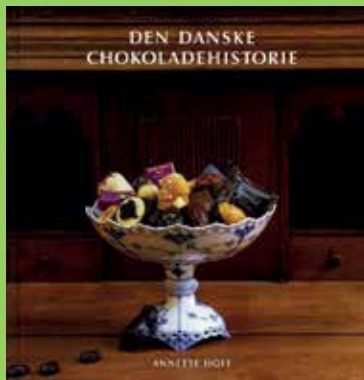
Der var stor begejstring for lejlighederne, ejendommen og dens beliggenhed samt tankerne bag etableringen.

Husk, at det er gratis
for Dansk Adelsforenings medlemmer
at annoncere privat i Meddelelser

Den Danske Chokoladehistorie

*Af Annette Hoff
Wormianum*

Efteråret er over os, og hvad er bedre end en tur i skoven og komme hjem for forkæle sig selv med chokolade. Ja, det kunne være, at man også skulle unde sig selv at sidde og nyde bogen om chokoladens historie.

Annette Hoff har igen begået en skøn bog med et væld af dejlige illustrationer. Hun fortsætter sin serie om nydelsesmidlers kulturhistorie i samme gennemarbejdede stil som de tidligere om kaffen og teen.

Det hele startede med drikke chokolade, langsomt bredte det sig efter en spæd start i 1600 årene. Først langt senere begyndte man at nyde spisechokolade og i 1800-årene begyndte egentlige chokoladefabrikker at dukke op. Efter mange år med store fabrikker kommer vi op til vor tid, hvor gourmet chokolade med højt kakao indhold begynder at blive moderne.

Ligesom der var te- og kaffekopper var der også porcelænsudstyr til chokoladedrikningen. Typisk var kopperne høje, til tider med to hanke og selve chokoladekanderne var særligt indrettet med et hul i toppen til en chokoladepisker. Dette kunne sikre, at chokoladen fik en skummet overflade.

Efter en af de helt store kriser i chokoladehistorien, nemlig manglen på leverancer af chokolade under Englandskrigene og efterfølgende statsbankerot med deraf følgende fattigdom var der ikke meget varm chokolade i kopperne. Men midt i 1800-tallet skete der noget – også med hensyn til spisechokoladen.

Der dukkede nemlig chokoladefabrikker op. Vi kommer igennem Kehlet – den første fabrik, der endte med at blive købt op af Fazer koncernen – til alle de store chokolade firmaer vi kender så godt.

Et sjovt kapitel er "Flødebollens historie", det startede som "Negerkys" tilbage i 1906. Vores tids gourmet chokolade er ikke glemt ligesom det etiske spørgsmål omkring råvarerne også er omtalt.

En meget underholdende bog, der nok vil betyde, at man bliver fristet over evne, enten til at købe sig til en lækkerbiskken eller, hvis man har lyst til at afprøve opskrifter, er flere nævnt i bogen ligesom samtidige opskriftsbøger er nævnt – så det er bare at gå til den.

EAL

SIGNETRINGE

SIGNETRINGE I GULD FRA EGET VÆRKSTED
VÅBEN GRAVERES SÅVEL I STEN SOM GULD
MODELLER EFTER EGET ØNSKE

Kongelig Hofjuvelerer

P. HERTZ

Grundlagt 1831

Efterlysning: Golf på danske slotte og herregårde

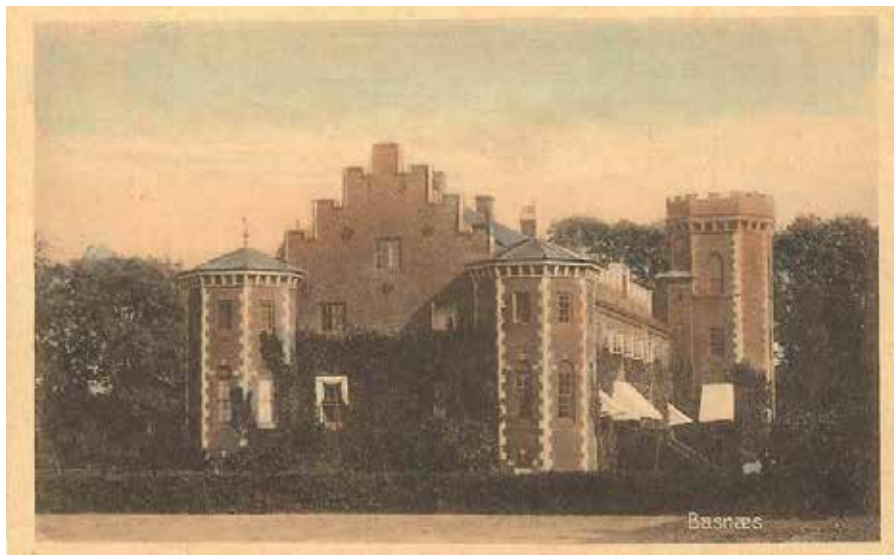
Af Erik Madsen, sekretær Dansk Golfhistorisk Selskab

I slutningen af 1800-tallet etableredes små golfbaner på en række af landets slotte og herregårde. Det er baggrunden for et studie i Dansk Golfhistorisk Selskab, der til daglig driver Danmarks Golfmuseum på Hotel Munkebjerg.

Studiet skal danne baggrund for et hæfte eller en bog, hvor vi fortæller om de danske adelsfamilier, som bragte golfspillet til Danmark og som bl.a. var med til etablering af Fanø Golf-Links og Københavns Golf Klub.

I den anledning skal jeg efterlyse informationer, fotos og optegnelser fra danske slotte og herregårde, der kan være med til at dokumentere de tidligste private golfbaner i Danmark.

Vi ved, at Mogens Christian lensgreve Krag-Juel-Vind-Frijs (1849-1923)

Greve Krag Juel Vind Frijs

anlagde Danmarks første golfbane på Frijsenborg Slot ved Hammel og i årene efter anlagde Christopher Otto greve Raben-Levetzau til Aalholm (1850-1933) en lille golfbane i Aalholm Hestehave på Nysted Nor.

Også på Overgaard Gods, på sydsiden af Mariager Fjord og ud mod Kattegat i øst, har der i en periode været en privat golfbane på et terræn i engene mellem skoven og kysten. Det var hofjærgermester Adolf Frederik Holten Castenschiold, som straks efter overtagelsen af godset i 1910, anlagde en privat golfbane.

På Holsteinborg Gods har der været to ni-hullers golfbaner, en i parken og en tæt på stranden. Begge baner er formentlig anlagt i 1920'erne.

Vi ved at Fjellebro Gods på Sydfoyn har haft sin egen golfbane. I den franske golfguide Plumon nævnes i 1931 under afsnit Golf Danois: "Golf Privés: Golf de Fjeldeboappartenant au comte Ahlefeldt Laurvigen."

På Bækkeskov Gods har der formentlig også været en privat golfbane og det samme har været tilfældet på Basnæs Gods. Sidstnævnte gods var frem til 1907 ejet af Otto Christian Jacob Jørgen Brønnum Scavenius (1875-1945),

som var en ivrig golfspiller. Han var gift med Ingeborg Aagesen (født Hansen), som var en habil golfspiller, og formentlig den første kvinde, som svingede golfkøllerne i Danmark.

Blandt de få modige kvinder i Københavns Golf Klub på det tidspunkt, var også Agnete Raaschou, født Vett og baronesse Olga Wedell-Wedellsborg, født Vett, Catinka Hobow, født Hee og Betty Gyldenkrone, født Sally.

Hos herrerne bør bl.a. nævnes klubbens formand, Gustav Hage, baronerne Rudolf og Gustav Wedell-Wedellsborg, Otto Scavenius fra Basnæs, kongens staldmester, grev Julius Frijs, ritmester Hegermann Lindenkrone og lensgreve Gustav Blücher-Altona (d. 1935).

Jeg håber at denne lille artikel kan være med til at bringe historier, fotos og måske golfgrej fra de tidligste golfbaner på danske slotte og herregårde, frem i lyset.

*Dansk Golfhistorisk Selskab, sekretær Erik Madsen, Johannevej 17, 7000 Fredericia.
Tlf. 21280718-75932776 eller via e-mail: johannevej17@gmail.com*

Eksklusive tryksager...
- til både hverdag og fest

Brevpapir & Visitkort
Konvolutter
Invitationer
Menu- & Bordkort
Gå-til-bords kort
Bøttekort med kuverter
- med prægning, ståltryk eller relieftryk

Fladså Grafisk
Vordingborgvej 43 . 4700 Næstved . Tlf. 55 96 04 00
mail@fladsaagrafisk.dk . www.fladsaagrafisk.dk

Julegaveidé?

København har gennem århundreder inspireret både kunstmalere og forfattere. Nu har kunsthistorikeren Bente Scavenius sammen med litteraturkritikeren Bo Tao Michaëlis udvalgt 75 af de bedste billeder og 75 af de bedste tekster med København som fælles tema – og sat dem sammen i en bog, som udkommer midt i november.

København har altid været til inspiration for malere og forfattere. Byen, med dens puls og særlige rolle som samfundets smeltedigel og dens mange forskellige sociale sammenhænge, har optaget forfattere fra Adam Oehlenschläger, H.C. Andersen, Søren Kierkegaard og Johannes V. Jensen over Tove Ditlevsen, Poul Henningsen, Michael Strunge, Klaus Rifbjerg og Søren Ulrik Thomsen til yngre forfattere som Naja Marie Aidt, Mette Moestrup, Amalie Smith og Olga Ravn.

På samme måde har malerne fundet det ene motiv efter det andet såvel indenfor som uden for Københavns bykerne. I bogen møder vi bl.a. C.W. Eckersberg, Christen Købke, Vilhelm Hammershøi og Edvard Weie samt nulevende kunstnere som Michael Kvium, Erik A. Frandsen, Jesper Christiansen, John Kørner, Julie Nord, HuskMitNavn og Tal R.

Bybilleder er en bog, man svømmer hen i, og som inspirerer til at genopleve klassikere, gå om bord i nye forfatterskaber, opsøge både klassisk kunst og samtidskunst – og ikke mindst at bevæge sig ud i vores skønne hovedstad.

Om forfatterne

Bente Scavenius (f. 1944) er mag.art. i kunsthistorie, kunstkritiker og forfatter til en lang række bøger om billedkunst og havearkitektur samt fast deltager i Kunstquiz på DR K.

Bo Tao Michaëlis (f. 1948) er cand.mag. i dansk og oldtidskundskab og mag.art. i litteraturvidenskab. Han har siden 1990 været litteratur- og kulturkritiker ved dagbladet Politiken.

De tre keiserne og kinesisk porselen i Danmark og Norge

Af Johanne Huitfeldt

Kinesisk porselen setter sitt preg på interiørene i mange danske, og noen norske herregårder. Hva kan være bakgrunnen for dette? Når kom dette inn til våre land, og hvorfor?

Jeg vil forsøke å svare på dette gjennom å ta en liten omvei – til London i 2006. Da viste Royal Academy of Arts, en stor, meget imponerende utstilling «China, the three emperors 1662-1778». Utstillingen viste et bilde av hofflivet og all den kunst og prakt de tre store keiserne under *Ching-dynastiet* (1644-1912) omgav seg med. De tre var *Kangxi* (1662-1722), *Yongzheng* (1723-1735) og *Qianlong* (1736-1795).

Havnen i Kanton. Bildet viser de europeiske «faktorer» ved siden av hverandre. 1750-1780. Alvøen. Bergen

Det var nettopp på denne tiden at beretningene om det fjerne eventyrriket Kina for alvor slo om seg i Europa. Først hos kongene og fyrstenes hoff, derefter fulgte adelen og rike borgere. De dyrebare varene måtte fraktes sjøveien og bidro til etablering av handelskompanier. Først de portugisiske kompanier, så senere fra Skandinavia, hvorav det mest kjente *Dansk Asiatisk Compagnie*, ble etablert i 1732. Det første danske skipsanløp til Kina, som man kjenner til, var noen tiår tidligere, *Fortuna* i 1674, fra Trankebar. Seilskutene fra Danmark tilhørende Det Asiatiske Kompagni, var gjerne borte i to år, før de endelig la til i Københavns havn. Det var en stor begivenhet. Hele byen møtte opp, og også fra Norge hendte det at det kom noen, for å overvære utlastingen og at varene ble auksjonert ut. De mest bevisste kjøpere hadde allerede bestilt sitt eget servise, gjerne store sett med sine adelige våbner påmalt, og disse fikk nok varene hentet og tilkjørt. I Norge kjennes ikke minst statsråd Carsten Ankers (1747-1824) store kinaservise med det ankerske familievåben. Dette var høy status, og virkelig et symbol på rikdom. Veggene på herregårdene ble ofte dekorert med porselenet, de rike spiste også på det. Dette kom samtidig med at tee var blitt en populær drikk i Danmark, og ble en foranledning til å kjøpe inn nye serviser. På gårdene laget man noen steder egne porselensrom, slik som for eksempel fin-

Danske skib fra Det Asiatiske Compagnie på vei til Kina. Maleri fra 1700-tallet.

nes på Gissfeldt og Gammel Estrup, og på Bogstad og Alvøen i Norge. Og, enda større lenger syd i Europa, som for eksempel Charlottenburg slott utenfor Berlin.

Etter hvert antok eksporten av porselen betydelig omfang. I tillegg til porselelenet, hadde skipene med seg store mengder med tee, krydder og silkestoffer. Den direkte handelen med Kina fortsatte gjennom hele 1700-tallet, men det avtok etterhvert som det ble startet porselensproduksjon i Danmark og Norge, og produktene herfra ble billigere. Også fra Japan, Korea og Vietnam, ble det produsert porselen, hvorav noe fant veien til Norden. Den vakre blåhvite kannen med sølvlokk, for eksempel, er japansk. Den har Ulrik Frederik Gyldenløves monogram, og var en gave fra ham til oberst Tønne Huitfeldt (1625-1677) for hans innsats under svenskekrigene 1658-60. Hvordan den er kommet til Danmark, kan man undres over.

Kineserne kalte de europeiske handelsmennene for de hvite djevler, og ville helst ikke ha noe med dem å gjøre. Det var bare i Kanton skipene fikk anløpe, dog bare aller nådigst utenfor byen. Skipets kaptein, styrmannen, supercargoen (innkjøpssjefen) og kanskje skipspresten, fikk komme inn til

Den blå kinesiske stue i Clausholm slott, med blå-hvitt eksportporselen og dør- og veggmalier. Anlagt i Anna Sophies tid, etter at hun i 1731 fikk opphold på slottet.

Blå-hvitt landskapsmaleri viser harmoni og balanse mellom dekket og udekket flate, fjell og vann = mann og kvinne, hus med hove på den ene siden, buddhistisk pagode på den andre. Fire blomsterfelter symboliserer de fire årstider.

Kannen som Tønne Huitfeldts fikk i gave av stattholder U.F. Gyldenløve, ca. 1660.
Foto Carl Huitfeldt

Te- og kaffesett i blå-hvitt eksportporselen. Qianlong (1736-95).

byen med bestillingssedlene fra kjøperne i Danmark og Norge. Skips-offiserene kunne også få lov til å ta med seg privat bagasje, og på denne måten kom det inn mye fint, som gaver osv. Det var silker, jader, lakkarbeider og mange slags rariteter, som også kom til København.

Det blåhvite porselenet var mest populært; og billigst. Dette var en videreføring og videreutvikling av det tidligere mingporselenet (*Mingdynastiet 1368-1644*). Det ble snart kopiert i Europa, i fajanser – men det var et dårligere og mer porøst gods, blant annet fordi det ikke inneholdt stoffet kaolin. Europeerne klarte nemlig ikke å kopiere porselenet; så her ble det fajanser. Først ute var Delft i Holland. I Norge kom Herrebøe fajansfabrikk ved Halden (Fredrikshald). Det blåhvite kinesiske porselenet ble senere et forbilde for virkelig porselen i Europa, først tyske Meissen og hos oss Kongelig dansk (Den Kongelige Porcelænsfabrik), som startet i 1775. Herfra kjenner de fleste *Stråmønsteret*, og *Blå blomst samt løkmønsteret*. Senere ble dette igjen kopiert av Porsgrunn porselensfabrikk i Norge. Noe blåhvitt kinesisk porselen var også kommet til Danmark tidligere, altså før 1732, det såkalte *Kraakporselenet*, som kom med Hollenderne til Holland og så til andre land på kontinentet, ikke minst til England.

Blå-hvitt ovalt fat med elvelandskap inspirert av ming-tidens klassiske maleri. Ca 1750.

Tallerken med alliansevåben, tilhørende familiene Rosenkrantz og Adeler. Ca. 1750.

Punsjbolle i «Famille Verte», blant annet med de fire årstider. Begynnelsen av 1700-tallet. P.e. Oslo.

Mer avansert enn det blåhvite eksportporselenet fra Kina, var det flerfarvede *Famille Rose*. Det ble også meget populært, og var ettertraktet fordi det passet så pent inn i rokokko interiørene og til damenes drakter! Det er derfor det blåhvite kinesiske porselenet, og *Famille rose*, fra Chingdynastiet (1644-), som er det typiske eksportporselenet. Mer sjeldent var det eldre flerfarvede porselenet fra Kina med grønn som hovedfarve, det som kalles *Famille Verte*. Det er fra før etableringen av Asiatisk Kompagni, og ble gjerne kjøpt i Frankrike eller England.

Det som også særpreger det kinesiske porselenet, er det rike og spesielle symbolspråket. Veldig ofte er det blomster; og hver blomst har sin betydning! Og, her er lykkedyr, fugler osv., som alle forteller noe. Europeerne forstod egentlig lite av dette, også den gangen! Men kineserne visste råd; om hva som gav lykke, hva man skulle spise, hvordan man skulle få et langt liv, og mye annen livsvisdom.

Detaljer fra dekorene på det kinesiske porselenet ble også brukt av dekor-malerne til veggmalier og til tapeter; både i Danmark og i Norge. Gode eksempler på dette finner vi på Gammel Estrup og på Clausholm slott ved Århus. Og, selvfølgelig laget man figurer og tegninger på alle slags møbler. Det var i det hele tatt en altomfattende interesse for Kina i Norden på 1700-tallet, som ellers i Europa. Kinesiske haver bredte om seg, med lysthus som kinesiske pagoder osv. Filosofene, Spinoza og Leibnitz for eksempel, som allerede før år 1700, var veldig påvirket av kinesisk tenkning. Og, Ludvig Holberg skrev om kinesisk landbruk, som et ideal vi kunne lære av. Senere fulgte H.C Andersen, med Nattergalen – den kinesiske keiseren, som barna leste eventyr om!

«I China vet du jo at keiseren var kineser, og alle han hadde rundt sig var kinesere. Det er mange aar siden nu, men akkurat derfor er det best at høre historien før den blir glemmt. Keiserens slot var det staseligste i verden, helt og holdent af fint porcelæn, saa kostelig, men saaskønt, at alle maatte passe ordentlig paa»

Fra «Nattergalen» av H.C. Andersen (1805-1875)

Alle bildene er fra Johanne Huitfeldts bøker, Ostindisk porselen i Norge (1993), og «Drømmen om Kina» (2002), C.Huitfeldt Forlag, Oslo.

Punsjebolle. Dekor med danske seilskuter på vei til Kina. Ca. 1750.

Eksempel på tidlig «Famille Rose»,
ca. 1736.

Tallerken av det populære
«Famille Rose»-porselenet
fra keiser Qianlongs regjeringstid,
1736-95.

Deler av middagservice i «Famille Rose». Trolig innkjøpt av Jørgen Knutzon,
Trondhjem, fra Kanton i 1804.

Niels Peter Stilling:

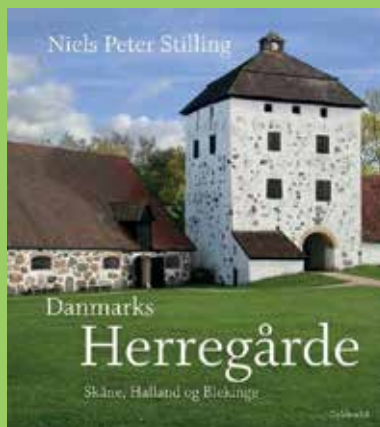
Danmarks Herregårde - Skåne, Halland og Blekinge.

432 sider. illustreret. Stort format.
Øvrige 5 bind, hvoraf dette er det ene,
skildrer hhv. Sjælland, Fyn, Jylland og
Slesvig-Holstein.

Historikeren Niels Peter Stilling gennemgår de vigtigste herregårde i Skåne, Halland og Blekinge. De 80 herregårde i Skåne inddrages efter historiske perioder og sættes ind i en historisk sammenhæng. Således optræder kapitlerne 1 - 6 under titlerne, - Middelalder, Renæssancen, Renæssanceruiner, Barok og Rokoko, Klassicisme og Empire, Historisme, og endelig efterfølgende to afsnit om Halland (9 herregårde) og Blekinge (3 herregård).

Kort over beskrevne herregårde bringes, men også øvrige ubeskrevne herregårde nævnes, ligesom en oversigt over herregårdenes danske og svenske navne. Endelig en oversigt over supplerende litteratur og kilder samt afslutningsvis sted- og navneregister. Værket kan betragtes som en videreførelse af Åge Roussells mere beskedne "Slotte og herregårde" (1968), hvor de to sidste bind omhandler områderne øst for Øresund.

Fotoillustrationerne er flotte og imponerende, hvadenten det drejer sig om store bygningsværker, men også mindre bygninger og godser kommer til deres ret. Alt ialt lægger værket op til at blive benyttet som inspirationskilde til fremtidige ture i denne del af det gamle Danmark, som mange af de nævnte herregårdstammer tilbage fra. Det må ikke glemmes, at de historiske dragninger mellem Sverige og Danmark sætter sine tydelige spor i de fleste af de vedkommende herregårde. Roskildefreden i 1658 slog som et øksehug ned i de nævnte landsdele og skabte et interregnum, hvorfor skelnen mellem dansk og svensk fremstod i et skiftende lys med de følgende vanskeligheder for de involverede slægter og herregårdsbesiddere. Skåne, Halland og Blekinge er idag svensk territorium, men det gamle danske tilhørsforhold lader sig ikke skjule, hvorfor det

føles naturligt at medtage disse svenske landsdele med deres historiske herregårde som en naturlig del af det gamle Danmark.

Betegnelsen herregård fandt efter sigende sin baggrund i dette forhold, at en herre var ejer af stedet, ofte med adelig baggrund, i modsætning til bøndergårdene. Herregårde findes i righoldige udgaver spredt over hele Danmark, men har især i grænseområderne, som altså her også omfatter Skåne, Halland og Blekinge, sin særlige historie med baggrund i de tildragelser, der fandt sted som følge af skiftende nationalt tilhørsforhold i vekslende perioder. Herregårdene bærer sit tydelig præg af disse kulturelle, miljømæssige skift, der aflæses både i ejendomsforhold og skiftende ejere og slægter.

I dette rige og veletablerede udvalg af herregårde i Skåne, Halland og Blekinge er det muligt at slå ned på enkelte ejendomsbesiddelser som eksempel på den historiske udvikling og herregårdens indplacering i det daværende nationale landskab. Et fuldstændigt overblik må overlades til den enkelte benytter og læser af Niels Peter Stillings veldokumenterede værk, for der er nok at tage fat på i Skånelandene, som har 650 år bag sig i dansk regi.

Det er hermed en opfordring til at bruge Stillings værk som grundlag for kommende ture ud i landskaberne. Med baggrund i de enkelte afsnit er det muligt at få de oplysninger og oplevelser, som de mange herregårde lægger op til. Bogen er lidt stor til handskerummet, men efterfølgende må det være muligt at fordybe sig i de mange indtryk, der må være af synlig interesse for Adelforeningens medlemmer og andre kulturelt interesserede.

Det skal sluttelig nævnes, at de enkelte bind af "Danske Herregårde" fås til en yderst overkommelig pris på linie med, næsten hvad en nutidig roman eller krimi koster, så der er ingen grund til holde sig tilbage. Herregårdslandskabet kan åbne sig !

Ole Kløcker

Christian von Jessen - I tysk fangelejr

Af Thomas von Jessen

Slægten von Jessen er fra Slesvig. Adelspatentet for de nulevende grene er fra 1754, stadfæstet i 1810. Mange af slægtens medlemmer har haft forskellige embedsfunktioner for kongemagten, hvilket er en konsekvens af Frederik III's statskup i 1665. Her blev den daværende danske adel, pga. af sit svigt og manglende militære støtte i forbindelse med Københavns belejring i 1660, udelukket fra Rigsrådet. Kongen var nu alene i rigsrådet, efter at kirken var blevet

udelukket efter reformationen, og nu også adelen. Frederik III gennemførte statskuppet med støtte fra den nye herskende klasse – Københavns handels- og akademiske borgerskab. De blev kongens nærmeste politiske allierede inden for rigets grænser i årene, der fulgte, selv om der også er adskillige eksempler på, at den "gamle" adel også bestred embedsposter for kongemagten under enevælden. Ved kongeloven af 1665 tildeler borgerskabet kongen den absolutte magt: "... Skall derfor ochsaa Kongen alleene haffvø høyeste Magt og Myndighed till at giøre Lowe og forordninger efter sin eygen gode Villie og Velbehag...". von Jessens slægtsvåben rummer derfor en hund, symbolet på trofasthed – her over for kongemagten.

Johann Christian von Jessen (1817-1884)

I 1864 var Kammerherre Johann Christian von Jessen borgmester i Horsens. Han havde gennemført en række reformer "...baade af økonomisk Art og på Skole-, Forsørgelses- og Hospitalsvæsenets omraade, saaledes at Horsens ansaas for en af de bedst styrede Kommuner i Landet." Tillige at "Han var elsket af dens Smaakaarsfolk", som Niels Neergaard skriver i sin biografi om ham.

Slægten von Jessen's våben. De rød-hvide farver til venstre går igen i både Dannebrog og som del af Slesvigs våben. Hunden til højre er et symbol på trofasthed.

Officielt foto af borgmester og kammerherre Johann Christian von Jessen (1817-1884)

I krigsåret nåede 17.000 østrigere og prøjsere Horsens den 10. marts og tog kvarter hos borgmester Christian von Jessen. De fjendtlige armeers overgeneral, den da næsten 80-årige feltmarskal Wrangel, påbød to dage senere, at alle jyske embedsmænd i de besatte områder nord for Kongeåen øjeblikkeligt skulle indfinde sig i Kolding, heriblandt altså også Christian von Jessen. Her ville de af besættelsesstyrkerne blive instrueret i udlevering af "naturalforplejning" til de mange fremmede soldater i de besatte landsdele. Vognturen til Kolding blev for samtlige embedsmænds vedkommende med prøjsisk militær eskorte, hvilket understregede vigtigheden.

Den 15. marts var gruppen i Kolding næsten fuldtallig. Kun birkedommeren i Silkeborg, som også var tilsagt, udeblev fuldstændig. Embedsmændene blev ført ind til feltmarskal Wrangel, hvor også den af dem senere så forhadte stabschef generaløjtnant Vogel v. Falckenstein var til stede, sammen med flere andre højtstående prøjsiske og østrigske officerer. Wrangel fremførte kravene, og de danske embedsmænd svarede, at de var villige til efter evne at sørge for naturalforplejning, men de påpegede det urimelige i, at der også var rejst krav om øl, vin og cigarer. Som svar på dette foreviste overgeneralen og feltmarskalken et par danske langskaftede støvler og krævede nu oveni øjeblikkelig levering af 200 heste samt 30.000 par langskaftede støvler, eller 6 rigsdaler kontant pr. par, hvis de manglede. Danskerne havde den type støvler, men det havde modparten – prøjserne og østrigerne – netop ikke. Den danske hær var mere eksklusivt udrustet med fodtøj, og de prøjsisk-østrigske sejrherre så derfor en anledning til at erhverve dette krigsbytte som en opgradering af egne tropper. I sine notater skriver

Eduard Vogel Freiherr von Falkenstein (1829-1892), prøjsisk generalstabschef for den prøjsisk-østrigske koalition under krigen 1864. Han havde bitre personlige erfaringer om danskerne efter nederlaget i treårskrigen.

*Friedrich Ernst von Wrangel (1784-1877).
Overgeneral og øverstbefalende over
den prøjsisk-østrigske koalition i krigen 1864.*

Christian von Jessen, at Wrangel selv var tydeligt utilpas ved "forhandlingen", som i hovedsagen blev ledet af v. Falckenstein, og at denne gentagne gange truede med dødsstraf, hvis kravene ikke blev indfriet. Iflg. Christian von Jessen var der mere tale om "befalinger" end "forhandling". Wrangels utilpashed kunne tyde på, at Wrangels nærmeste underordnede, Vogel v. Falckenstein, netop pga. dennes erfaringer fra treårskrigen, stod for en hårdere linje, end den Wrangel selv ønskede.

Efter en rådslagning skulle Christian von Jessen så meddele det fælles svar, at embedsmændene var enige om at efterkomme kravene om levnedsmidler til besættelsesmagten for at spare befolkningen for plyndringer, men at de ikke kunne acceptere leverancer af egentlige krigsfornødenheder eller krigsudrustning. Vogel v. Falckenstein slog så i bordet og truede med "eisener Streng" og krigsret. Den ældste danske embedsmand, stiftsamtmand Nielsen, svarede Falckenstein roligt, at han som officer da selv måtte vide, hvad det var at handle efter pligt og ordre. Danskerne var senere villige til at forelægge kravet om hestene for deres kommunale autoriteter, men altså ingen støvler.

Så gik det ellers stærkt. Danskerne fik nu ti minutter til at gå ind på alle krav. I modsat fald ville de blive arresteret og deres gods konfiskeret. Efter en time gentog stiftsamtmand Nielsen deres fælles svar til protokollen, og så

blev de alle, endnu iklædt deres embedsuniformer, og kun lige med mulighed for at underrette deres nærmeste om, hvad der nu forestod, ført sydpå til fæstningsbyen Rendsborg under højlydte trusler fra v. Falckenstein om krigsret og dødsstraf ("Arquebusering"). I Kolding blev der rekvireret et par bøndervogne. Embedsmændene blev placeret i midten af dette vogntog, forrest på hver vogn en prøjsisk officer og bagerst og helt forrest vogne med mandskab med opplantede bajonetter. Denne udrustning og placering tog lidt tid at få på plads. Da Koldingborgerne omkring dette optrin erfarede, hvad der var ved at ske, hentede de lidt tøj og anden små-baggage til embedsmændene, der kun havde med, hvad de gik og stod i. Og så gik det ellers afsted sydpå. I Haderslev besøgte de nu afsatte embedsmænd. På turen begyndte de tilfangetagne embedsmænd at udvikle en slags internt kodesprog til den videre interne kommunikation. I Flensborg fik de et ordentligt måltid på Madam Rasch's hotel, og det sidste stykke af turen til Rendsborg foregik med jernbane.

De ti fængslede jyske embedsmænd i Rendsborg 1864
 Siddende fra venstre: C.B.A. Dahl (Konferensraad, Amtmand i Vejle), F.C. Dahl (Kammerherre, nationalliberal politiker, grundlovsfader og Stiftsamtmand Aarhus), H.C. Nielsen (Stiftsamtmand Ribe), I.C. Baron Bille-Brahe (Kammerherre, Amtmand Skanderborg); stående: A.F. v. Bülow (Overauditor, Borgmester Skanderborg), A.S. Ørsted (Overauditor, Borgmester Vejle), A.P.Th. Meinert (Borgmester Ribe), M.A. Monrad (Overauditor, Borgmester Kolding), J.A.F. Bagger (Kancelliraad, Borgmester Varde), J.C.v. Jessen (Kammerherre, Borgmester Horsens)

I Rendsborg på "Kronværket" fik de sølle to små værelser med i alt fire senge. Sengene blev overladt til de ældste. Resten måtte sove på gulvet – stadig i deres jyske embedsdragter. Den lokale kommandant, major Karger, tog alle de hensyn, som hans instrukser tillod, og efter 14 dage, d. 2. april, fik de dog en væsentlig bedre forplejning og blev installeret i en bolig inde i Rendsborg med værelser til hver enkelt, og altså ikke længere fængselslignende forhold som på Kronværket. De kunne da frit bevæge sig omkring "inden for kanonskuds distance". Her mærker man tydeligt de prøjsiske officerers verdensforståelse og sprogbrug. Embedsmændene valgte Christian von Jessen til deres "Maschal" til at varetage orden og husførelse.

Den 8. april var det Christian IX's første fødselsdag som ny konge, og der blev de danske embedsmænd mødt med noget af en overraskelse. Feltmarskal Wrangel beværtede dem med tre slags vin og flere retter mad i anledning af den unge konges fødselsdag. Der blev så skålet, og den ældste stiftsamtmand Nielsen holdt taler om den unge konges "gode hjerte og ædle sind", og ved den lejlighed blev kammerherre Jessen så udnævnt til "Overmarschal". Blandt de danske embedsmænd mærker man herigennem både sammenholdet og den smule hygge og ironiske distance, som situationen alligevel tillod.

Invasionsstyrken i 1864 bestod af en koalition mellem østrigere og prøjsere. Her: En østrigsk feltjæger fotograferet i Horsens 1864. Østrigerne optrådte mere høfligt og beskedne end de til tider storskrydende prøjsere. Det er tankevækkende, at Prøjsen under Bismarcks ledelse allerede to år efter krigen mod Danmark i 1866 gik i krig mod Østrig. (Stillet venligt til rådighed af Byarkivet i Horsens)

Prøjsiske husarer fotograferet i Horsens i 1864. Horsens avis beskriver de "høflige og beskedne østrigske Officerer og de indbildske, uforskammede adelige preussiske Junkerofficerer" med "maskerademæssige uniformer" (ibid.)

Fangeskabet varede i 8 uger, hvor de i gaderne i Rendsborg hørte hurraråb om prøjsernes og østrigernes triumfer, herunder om Dybbøls fald d. 18. april. Dette forstærkede selvsagt deres hjemve og bekymringer. 10. maj fik de en kort besked fra kommandanten i Rendsborg, at de alle var løsladt på feltmarskal Wrangels befaling. Berlin var ikke enige med de lokale officerer i den hårdhændede behandling af de jyske embedsmænd, og de kunne alle derefter rejse hjem igen. Besættelsesmagten opnåede altså kun mad og drikke, men intet krigsmateriel fra de besatte områder. Christian von Jessen skriver tillige i sine notater, at han under opholdet i Rendsborg tog på i vægt. Han plejede derefter i familien at sige: "Jeg er ogsaa en slags Veteran fra 1864".

Prøjsiske infanterister fotograferet i Horsens 1864. Det er tydeligt at kravet om de langskafte støvler alene gjaldt de menige præjsiske soldater. De manglede ellers ikke noget i deres tid i Horsens. På et af billederne ses de rygende. Horsens Avis beretter i marts 1864 om omkostninger på 50.000 rigsdaler til mad, drikke (incl. alkohol) og tobak samt forplejning til hestene. For som man internt i den præjsiske lejr sagde: "Der König von Dänemark bezahlt" (ibid.)

Prøjsisk infanterist fotograferet i Horsens 1864. Soldaten er udstyret med et "Dreyse tændnålsgevær M/41" (en bagladeriffel), en mere moderne geværtype, som kun præjserne - og altså ikke østrigerne - havde. Den kunne lades næste dobbelt så hurtigt som den danske hær. Bemærk desuden den karakteristiske præjsiske pikkelhjelm på bordet (ibid.)

ADEL I VOR TID

En praktisk guide

af

Henrik greve Holstein

'ADEL I VOR TID - En praktisk guide'

er et ukonventionelt opslagsværk, som ikke alene beskriver de regler og traditioner, der sætter rammerne for dansk og norsk adel i moderne tid, men som også behandler en del ting, som truer med at gå i glemmebogen. Det hele suppleres med historisk baggrund, anekdoter, eksempler og kommentarer. Adskillige parallelle trækkes til udenlandske forhold. Dertil kommer et varieret billedmateriale. Det er en veloplagt, informativ og ofte underholdende håndbog om adel og mange tilknyttede emner. Bogen er skrevet af greve Henrik Holstein på opdrag fra Dansk Adelsforening.

"Et nyttigt værk produceret i sidste øjeblik inden glemslens mørke lukker sig om denne del af Danmarks historie"
Lensgreve Bernstorff-Gyldensteen

"Det er en 'grønspættebog' for alle, som interesserer sig for den moderne adel og dens baggrund"
Producer, hofjægermesterinde Anna von Lowzow
formand for Dansk Adelsforening

I december udkommer adelens grønspættebog "Adel i vor tid", som greve Henrik Holstein har skrevet til gavn for alle, der interesserer sig for adelen dengang og i dag.

Bogen er et opslagsværk, hvor alle mulige og umulige begreber, som er i berøring med adelen, bliver belyst.

Det er den oplagte JULEGAVE til både medlemmer af den danske adel samt til personer, som gerne vil vide mere.

Køb bogen på www.adelsforeningen.dk og få den tilsendt med posten. Bogen kan købes allerede fra nu og vil blive sendt til Jer i begyndelsen af december.

Butikspris kr. 249,95
Pris til Adelsforeningens medlemmer: kr. 149,00
(+ forsendelse kr. 35,00).
Udkommer 6. december

I dag er det kun nogle få procent af Danmarks adelige, som er *godsejere*, men de er de mest synlige, da deres livsform må betragtes som en videreførelse af den gamle adels levemåde. Det store flertal af adelige lever som alle andre danskere.

Hvad er det så at være adelig, hvis man ikke bor på en herregård? Det er rimeligt at antage, at en adelig ikke gjort af bedre stof end andre mennesker. Alligevel svarede begrebet 'Adel Forpligter' (se *Noblesse Oblige*) som en damoklessværd over adelige. Der stilles meget ofte høje forventninger til en adelig person. Man går ud fra, at en adelig har pænere manerer end de fleste, og man kan regne med; i det ubevidste går mange mennesker en adelig i nogen grad lever op til de riddelige 'de gamle dyder'. Mange unge adelige kæmper med omverdenens som regel, men ikke med fordomme om, at en adelig er arrogant og med høje forventninger og følelser.

Titler iflg. Privilegierne af 1671		Traditionel
Greve	[som er lensbesidder]	Lensgreve
Greve		Greve
Grevinde	[ugift datter af greve]	Grevinde
Grevinde	[som er lensbesidder]	Komtesse
Friherre		Lensbaron
Friherre	[ugift datter af greve ell. baron]	Baron
Friherreinde		Baronesse
Friherreinde		Baronesse

a. Man kan gennemføre en lov, som kræver 'adelsforbyder' adel. En sådan lov, skønt vedtaget i adskillige lande, bl.a. Norge (se *Noblesse Oblige* efter 1821) og Østrig, er en praktisk umulighed, som har signalværdi, idet adelen er defineret ved afstamning, og derfor fortsat vil eksistere. Ingen kan benægte, at der i lande med forskellig grad af såkaldt 'afskaffelse', som Italien, Frankrig, Østrig og Tyskland findes adel, endda i stærkere grad end herhjemme, for så vidt angår sammenhold, standsfølelse og samfundsposition.

Den venstreorienterede tyske historiker, Stephan Malinowski, skrev i 2010 at "nazisterne kun skulle bruge to-tre måneder til at knuse den mægtigste og bedst organiserede arbejderbevægelse i Europa, mens det i tolv år ikke lykkedes dem at bringe adelen [i Tyskland] under deres kontrol...".

ikke titlen fra før ægteskabet tilbage ved skilsmisse. De får ikke titlen fra før ægteskabet tilbage ved skilsmisse. Det er en betingelse for at få titlen - men ikke fortænke borgerligt fødte...

Adelens maler under Frederik V – hofmaler Carl Gustaf Pilo

Af Charlotte Christensen

Det er sjældent, at forholdet mellem Danmark og Sverige i historisk tid har været præget af harmoni. I efteråret 1772 ledte danskernes velbegrundede mistillid til nabolandets konge Gustaf III til dramatiske begivenheder i den danske kunstverden. Dette skæbnesvangre år var indledt med grev Struensees tilfangetagelse og dronning Caroline Mathildes ulykkelige eksilering til den hannoveranske by Celle. For hofmaler Carl Gustaf

Pilo var sommeren 1772 derimod et højdepunkt i hans personlige og offentlige liv, idet svenskekongen hædrede ham med den Vasa-Orden, der indstiftedes ved kroningen i Stockholm. Også fortjenstfulde mænd af borgerstand kunne udmærkes med denne dekoration.

Men de nye magthavere i Danmark stod for en nationalistisk kursvending, og man gjorde sit bedste for at slippe af med de mange udlændinge i samfundets top. En ideologi kan skjule mange personlige motiver som magtstræb eller jalousi over for indehavere af privilegier og embedsboliger. Pilos svenske orden blev en brik i det politiske spil, der endte med at maleren, som var udnævnt til direktør for kunstakademiet da billedhuggeren Saly var blevet træt af fremmedfjendtlighed, blev så træt af mobning og bagtalelse, at han indsendte en afskedsbegæring. Christian VII – eller hvem det nu var, der i denne sag manipulerede kongen – svarede med at forvise Ridder Pilo fra Danmark. I løbet af "3 à 4 Uger" skulle kunstneren være ude af landet, fraflyttet sin embedsbolig på Charlottenborg. En menneskelig og økonomisk katastrofe for kunstneren og hans hustru Charlotte, der måtte sætte det meste af deres bohove og løsøre samt akademiprofessorens kunstsamling på auktion og søge husly hos venner blandt den svenske adel, familien Ramel på Viderup i Skåne.

Dette blev en ende på en bemærkelsesværdig karriere i den danske kunstverden, der for eftertiden står som den mest strålende manifestation af hof- og adelskulturen i rokokotiden. Det er igennem Pilos portrætter, man har mulighed for at leve sig ind i 1700-tallets verden og se de mennesker for sig, der selv mente, at de levede i en guldalder af fred og lykke.

Kongen var dansk, dronningerne indført fra udlandet, og de to mægtigste mænd, udenrigsminister J.H.E. Bernstorff og A.G.Moltke, Frederik Vs favorit og en stor jordbesidder, kom begge fra Tyskland. Hofmaler Carl Gustaf Pilo var født i Sverige, antagelig i året 1711, i nærheden af Nyköping. Denne by, der ligger 90 kilometer syd for Stockholm, havde haft stor betydning i Sveriges historie; men nu var landet forarmet og ulykkeligt efter Karl XIIs langvarige og kostbare og sluttelig fejlslagne krige på kontinentet. Drengen Carl Gustaf modtog sin første uddannelse af faderen Olof, der i sin ungdom havde deltaget i den maleriske udsmykning af slottet Drottningholm. Tilsyneladende indskrænkede sønnens uddannelse sig til en svendeprøve som maler i Stockholm, men det lykkedes ham ikke at komme ind i de toneangivende kredse blandt kunstnerne, der arbejdede på kongeslottet og som grundlagde Sveriges første kunstakademi.

Uvist af hvilke årsager indledtes Pilos malerliv blandt adelsfamilierne i Skåne, hvor hans første kendte portræt endnu findes, blandt efterkommerne af den afbildede, Amalie Lewenhaupt, født von Königsmarck. Hun var en bemærkelsesværdig kvinde i en højst excentrisk og begavet familie af felt herrer og eventyrere og modige kvinder. Amalie von Königsmarck havde i

Amalia Wilhelmina Lewenhaupt, født von Königsmarck; 1663-1740. Udført sidst i 1730'erne. Lysmål: 77 x 61 cm. Privateje. Foto: Pernille Klemp.

*Generaladmiraløjtnant
Frederik Danneskiold-Samsøe.
Pastel. 61 x 49 cm.
Dateret på bagsiden 1745.
Gisselfeld Kloster.
Foto: Pernille Klemp.*

*Antagelig Sophie Dorothea
Danneskiold-Samsøe: 1726-1766.
Datter af Frederik Danneskiold-
Samsøe, gift 1743 med Ulrich
Adolph Danneskiold-Samsøe.
110 x 87 cm.
Antagelig udført i forbindelse
med brylluppet. Privateje.
Foto: Pernille Klemp.*

1680'erne ved den kunstbegavede danske dronning Ulrike Eleonoras hof deltaget i teaterforestillinger og modtaget undervisning i maleri - så muligvis har hun og Pilo kunnet underholde sig om billedkunst og svensk adels-historie under de seancer, hvor hun sad for sit portræt. Excentrisk var også Malte, høvdingen i den skånske slægt Ramel, af hvem Pilo udførte flere af sine allermest fremragende og gnistrende portrætter – en selvrådig adelig, der anså sine egne fortjenester for tilstrækkelige og som frabad sig dekora-tioner og udmærkelser. Det var familien Ramel, der ydede Pilo husly i den første panik efter han var blevet kastet ud af Danmark, og venskabet imel-lem maleren og disse svenske adelsfolk varede ved til kunstnerens død i 1793. At venskabsydelseerne gik begge veje ses af bo-opgørelsen, hvoraf det fremgår, at forskellige Ramel'er skylder Pilo ikke ubetydelige pengesum-mer!

Det var en kærlighedshistorie, og et stort svigt, som bragte maleren fra Skåne til Danmark. Pilo forelskede sig nemlig i fransklærerinden hos Ramels på Maltesholm, Charlotte Desmarées, datter af en skuespiller med en betydningsfuld plads i det danske teaters historie, Nicolas Desmarez. Men Pilo var trolovet med den skånske pige Anna Maria Malmgren, og de

Malte Ramel; 1684-1752. Antagelig udført i 1740'erne. Privateje.

ventede barn. Som så mange andre mænd i historien lod han sin gravide kæreste i stikken, og med en introduktion til Charlottes svoger, Christian Gottlob Almer, tog han kursen til København. Pilo blev stukket ind i en dårlig lønnet stilling som tegnelærer for Landkadetterne; men der var fremdrift i ham, og han gjorde sig hurtigt bemærket. Snart lykkedes det Pilo at få sin første danske mæcen i den mægtige admiralgeneral Frederik Danneskiold-Samsøe. Indtil systemskiftet ved Christian VI's død var Pilo derved sikret adgang til at arbejde for toneangivende adelige, mens hans senere hustrus teaterforbindelser og hans egne bekendtskaber med toppen blandt frimurerne gav ham andre spektakulære opgaver. Det første sikkert signerede og daterede (1743) af hans portrætter forestiller general Christian Lerche (Frederiksborg).

Men det blev tronskiftet i 1746, der gjorde Pilo til Danmarks bedst yndede portrætmaler. Han portrætterede Frederik V med kunstnerisk overskud og smittende humør, så ofte at man har dokumenter angående ikke mindre end 11 brystbilleder, 27 knæstykker, 21 helfigursbilleder og 4 rytterportrætter. Dertil kommer de udokumenterede. Pilos konge- og adelsportrætter repræsenterer i dag en kulturarv, som langt fra har den bevågenhed, den fortjener.

Rytterportræt af kong Frederik V; 1723-1766. 305 x 245. Statens Museum for Kunst, foto Statens Museum for Kunst.

Helfigursportræt af Dronning Louise. Omkring 1747. Privateje.

General, greve Christian Lerche; 1692-1757. Antagelig udført imellem 1751 og 1753. Lerchenborg. Foto: Pernille Klemp.

1700-tallet interesserer kun ganske få af dagens kunsthistorikere, og hverken udstillingsliv eller faglitteratur bevæger sig nævneværdigt uden for guldalderen og P.S.Krøyer eller Hammershøis tid. Det er heller ikke så let at se et repræsentativt udvalg af Pilos værker, da kun seks af dem vises på Statens Museum for Kunst og kun Valdemars Slot har en offentlig tilgængelig samling af hans malerier, der viser de forskellige perioder i hans kunst. De allerfleste af Pilos hovedværker værnes der om i de familier, hvis forfædre lod sig portrættere i de tredive år, han virkede i Danmark, og som modtog portrætter af kongefamilien som gaver.

Man har en fornemmelse af, at udenrigsminister J.H.E. Bernstorff følte, at Pilo var for rå og provinsiel, så helt fransk-orienteret denne statsmand var efter sin ministerperiode i Paris. Til gengæld var Pilo en nyttig mand for grev A.G. Moltke, indenrigsministeren, hvis portræt han udførte mange gange og som han også hjalp med kunstindkøb på auktioner, restaureringsarbejder og bistand ved dekoration af palæet i Frederiksstad. Der var en osmotisk forbindelse imellem hvad Frederik V og hvad Moltke ejede, og det ses ofte, at kongens besiddelser af billedkunst og kunsthåndværk overgik til hofmarskallen.

Det er ikke let at danne sig et begreb om, hvilket menneske Pilo var. Man har ingen breve fra ham i hans tid i Danmark, ej heller dagbøger eller ytringer om kunst eller liv. Opvokset i Fattigsverige har han antagelig tilkæmpet sig en brysk hårdførhed som malersvend, og en stadig angst for at miste fodfæstet i den fine verden, da han blev portrætmaler i den fine verden i København og for konge. Derfor stod han på sin ret, når det gjaldt løn og frynsegoder som gratis transport når han arbejdede på slottene uden for residensbyen. For ellers kunne man tage ham for en gemen håndværker, skrev han senere. Men charme må han også have ejet – i samlivet med sin hustru Charlotte og i sine venskaber. Hans langvarige ægteskab var harmonisk, men ved skæbnens ironi barnløst.

Portrætter af majestæterne var de vigtigste statussymboler i de adelige hjem, og det højeste udtryk for kongelig ære og værdighed var rytterportrættet. At Pilo med enestående bravour og festlighed kunne udføre sine malerier af Frederik V til hest, er det mest overbevisende udtryk for, hvor talentfuldt han evnede at videreudvikle sine gode, medfødte evner og sin enestående sans for kolorit. Blandt hofmalerens opgaver var pleje og konservering af kongens malerier, og netop i Pilos embedsperiode forøgedes disse samlinger med den største del af de udenlandske mesterværker, der i dag er kernen i den ældre samling i Statens Museum for Kunst. Særlig Rembrandt og de kunstnere, der tilhører hans kreds, fascinerede ham – hvil-

Anna Margrethe Juel; 1741-1761, gift 1759 med gehejmeråd Carl Juel. 139 x 107 cm. Måske udført efter hendes død. Valdemars Slot. Foto: Pernille Klemp.

ket man blandt andet kan se i Pilos smukkeste kvindeskildring, det skyg-gefulde maleri af Anna Margrethe Juel på Valdemars Slot. Den melankolske stemning, der hviler over det månebelyste rum, skyldes måske, at modellen ikke længere var i live, da maleren udførte portrættet.

Efter den skandaløse udvisning fra Danmark fik Ridder Pilo efter nogle triste år et lykkeligt liv i Sverige. Han var medlem af Kunstakademiet og blev dets direktør, og her viste han sig hjælpsom over for unge talenter. Venskaber blev sluttet med selskabsmennesker som den geniale billedhugger Johan Tobias Sergel og digteren Carl Michael Bellman. Mod slutningen af hans liv svigtede synet, og han skulle have været opereret for grå stær, hvis ikke døden kom ham i forkøbet. En ven skriver, at hans naturligt muntre gemyt blev tungt og alvorligt. I februar 1793 rantes han af en forkølelse, feber kom til og den 2. marts døde han – vel mest af alderdomssvækkelse. Pilos hustru overlevede sin mand indtil 6. April 1801.

Kunstnere, der tilhører mere end én nation, har det med at falde ud af kunsthistorien. Pilo er også blevet et af fagets stedbørn, og der foreligger kun en kort, svensk levnedsskildring, udgivet i 1902 af den finskfødte kunsthistoriker Osvald Sirén i hans pure ungdom. Siden blev Sirén en verdensberømt kender af kinesisk kunst. På dansk har der ikke været skrevet en eneste biografi, før denne artikels forfatter i foråret 2016 publicerede bogen *Drømmebilleder – Carl Gustaf Pilos portrætkunst*. Maleren er i dag knap kendt af yngre generationer i Danmark, mens han i Sverige, hvor man er evigt forelsket i rokokokunsten, vedbliver at være et navn. Det skyldes, at han i 1777, efter fem trange år uden opgaver for det svenske hof, fik til opgave at udføre et kæmpebillede af Gustaf IIIs kroning. Kunstværket er gengivet i alle svenske skolebørns bøger og i enhver oversigt over den skandinaviske rokoko. Maleriet var ikke fuldført, da Pilo døde i 1793, men for moderne kunstinteresserede er dette af ganske underordnet betydning. Som kunstværk er kroningsbilledet hovedværket i 1700-tallets skandinaviske billedkunst – uendeligt tidstypisk, men alligevel helt uden for tid og sted. Påvirket af Rembrandt og med mindelser om Giambattista Tiepolo og Goya – genier hvis værker Pilo aldrig fik lejlighed til at se.

Carl Gustaf Pilo fandt sine første modeller blandt den skånske adel – men vi ved ikke, hvad der bragte ham fra Stockholm sydpå i Sverige. Med slægten Ramel knyttede han bånd, der kom ham til gode, da han i 1772 blev udvist af Danmark og stod uden bolig og arbejde.

Oprindeligt var slægten Ramel pommersk uradel, nævnt allerede i 1200-tallet. Henrik Ramel var den første, der kom til Danmark. Han fødtes i Pommern omkring 1550, hvor hans far Gert ejede godset Wusterwitz. Hans ungdom var begivenhedsrig, da han efter studier i Padova skal have gjort tjeneste i sultanens kancelli i Istanbul og senere have været undergivet den polske konge Stefan Batory. I 1581 kom han i Frederik IIs tjeneste, og i 1583 udnævntes han til hofmester for prins Christian (IV). Året derpå skænkede kongen ham Bækkeskov Kloster i Skåne og han blev naturaliseret som dansk adelsmand. Henrik Ramel fik betydelig indflydelse på den danske udenrigspolitik; men den danske adel så skævt til ham.

Sønnen Henrik Ramel d.y. fødtes på Bækkeskov (Bäckaskog slot) i 1601 og han dør 1653. Som faderen var han vidt berejst og han blev i 1626-27 ansat i Danske Kancelli og fungerede som sekretær for Den udvalgte Prins, tronfølgeren der døde før sin far, Christian IV. Hans lærdom gjorde ham velegnet til hvervet som hofmester på Sorø Akademi (1640-49), og i 1649 blev han medlem af Rigsrådet.

Den yngre Henrik Ramels søn, Ove Ramel (1637-1685) blev i 1660, efter Danmarks nederlag i krigen med Sverige, naturaliseret som svensk. Men han gik i den danske konges tjeneste i Skånske krig, og hans skånske godser blev konfiskerede, mens han selv blev henrettet *in effigie* på torvet i Malmö i 1678. Henrik Ramels datter Anne giftede sig i 1625 med den danske lensmand i Kristianstad, Malte Juel, efter hvem det skånske gods Maltesholm er opkaldt.

De medlemmer af slægten Ramel, som maleren Pilo blev knyttet til, var storgodsejeren Malte Ramel (1684 -1752) til Maltesholm, Löberöd og Viderup. Malte Ramel, den største jordbesidder i Skåne i sin tid, fik tilnavnet "Den Rige". Han frabad sig kammerherreværdigheden, som den svenske konge Fredrik I ville udmærke ham med, da han var tilfreds med at være herre i sit eget kammer. Hans første hustru var Hedvig Sofia Skytte af Sätra og efter hendes død ægtede han Gertrud

Elisabet von Liewen, datter af rigsråd Hans Henrik Liewen. Pilos portrætter af den rige særling Malte Ramel er gnistrende veloplagte registreringer af en ældre mand af et ganske særligt originalt temperament.

Malte Ramels søn var Hans Ramel (1724-1799), født på Maltesholm og friherre fra 1770. Han iværksatte så mange udvidelser og forbedringer af sine godser, at han fik tilnavnet "Bygge-Hans". I 1746 ægtede han grevinden Amalia Beata Lewenhaupt (1726-1810), datter af greve Charles Emil Lewenhaupt, som halshuggedes i Stockholm i 1743, efter at Hattepartiet havde gjort ham til syndebuk for den mislykkede svenske indsats i krig mod Rusland det foregående år. Han var søn af Pilos første kendte model, den begavede grevinde Amalia von Königsmarck, gift med Carl Gustaf Lewenhaupt. Bygge-Hans' og Amalia Beata Ramels søn, Charles Emil (1750-1826) var den yngste af de medlemmer af slægten Ramel, som Pilo havde venskabelige forbindelser med. Han døde barnløs på Övedskloster, den herregård, Hans Ramel havde erhvervet fra C.G. Lewenhaupts søn, Adam Lewenhaupt, og forvandlet til et af 1700-tallets arkitektoniske mesterværker i Sverige. Arkitekterne var Carl Hårleman og Jean Eric Rehn.

Maltesholm, Sverige

Carl Gustaf Pilo var den mest fremragende maler i 1700-tallet ved to skandinaviske hoffere – men først nu får han en dansk biografi

Carl Gustaf Pilo, der var den største blandt rokokoens malere i Norden, blev født i Sverige i 1711, men han levede i Danmark i størstedelen af sin tid som kunstner. Skæbnen førte ham fra en tid som portrætmaler for adelen i Skåne til hofmalerposten i København, hvor han kom til at definere den gyldne tid for de danske riger under Frederik V frem til de turbulente år med Christian VII og Struensee. Pilos charmerende portrætter viser os rokokoens danske persongalleri, magtens mænd og de yndefulde kvinder. Han færdes blandt landkadetter og gehejmeråder, blandt frimurere og hos teatrets folk. Pilos billeder af kong Frederik V og hans to dronninger er tindrende veloplagte og koloristisk delikate.

Det er en lyst at gå på opdagelse i maleriernes detaljer og de mange illustrationer i Charlotte Christensens flotte bogværk, *Drømmebilleder – Carl Gustaf Pilos portrætkunst*, som giver læseren mulighed for at komme nær på malerens koloristiske mesterskab. Men disse malerier rækker ud over 1700-tallet: den store kolorist Pilo er i slægt med kunstnere som Henri Matisse og Edvard Weie.

Som kongens maler var Pilo afhængig af de skiftende magtkonstellationer i Danmark, og med den massive, ideologiske fædrelandskærlighed blev udlændinge lagt for had i Danmark. Hans liv tog en dramatisk vending, da han i 1772

blev forvist fra landet og i huj og hast måtte forlade sit hjem for at søge en usikker fremtid i Sverige. Efter flere års mismod vendte lykke. Pilo blev direktør for det svenske kunsthakademi, ven med billedhuggeren Sergel og digteren Bellman – og den svenske konge, Gustaf III, gjorde bestilling hos ham på et maleri af sin kroning. Skønt ufuldendt er dette sidste værk af Pilo det mest forunderlige maleri, som blev malet i Norden i 1700-tallet. *Drømmebilleder – Carl Gustaf Pilos portrætkunst* er den første levnedsskildring af denne fascinerende billedkunstner på dansk. Den er et levende tidsbillede, hvor malerens forførende kunst sættes ind i samtidens politiske og kulturelle sammenhæng. Bogen er rigt illustreret – hovedsageligt med nyoptagne fotografier fra danske og svenske slotte og herregårde, hvoraf hovedparten ikke til daglig er åbne for offentligheden. En lystvandring i en stor billedkunstners værk.

Bogens forfatter, Charlotte Christensen, har været vidt omkring i det danske kunstliv. Samtidens billedkunst og teaterliv har haft en vigtig plads i hendes arbejde inden for museumsverdenen og som direktør for Kunstforeningen i København. Hun har undervist på universiteterne i Aarhus og København og på Statens Teaterskole. Formidlingen af ældre kunst har haft lige så stor prioritet, og 1600-tallet var i centrum, da hun var generalsekretær for *Christian IV-året 1988*. Charlotte Christensen har skrevet monografier om Jens Juel og Nicolai Abildgaard og bidraget med artikler om Vigilius Eriksen og Laurits Tuxen til kataloget for Frederiksborgmuseets udstilling *Danmark og Zarernes Rusland*. Hun er også kendt som forfatter til *Gyldendals bog om engle*.

Seneste har Charlotte Christensen været tilknyttet Designmuseum Danmark og publiceret museets art nouveau-samling og udgivet ... *at give af et godt Hjerte og et glad Sind. Kunstindustrimuseets Venner 1910-2010*. Hendes bog om Pilo er en varmt følt invitation til at genopdage en stor og undervurderet nordisk kunstner. (AøL)

JULEGAVER

Se vores webshop: adelsforeningen.dk/shop
OBS! Der kan være op til 4-5 ugers leveringstid
- så bestil NU !

Familien på Frijsenborg dengang

Følgende beskrivelse har Tom Buk-Swienty venligst udlånt til Meddelelser fra sin fremragende bog om Karen Blixens far "Kaptajn Dinesen - Ild og Blod".

Krag-Juel-Vind-Frijs-familien på Frijsenborg var yderst gæstfrie. H.C. Andersen, der yndede at rejse fra herregård til herregård, hvor han vellystigt lod sig opvarte og med lige så stor glæde læste højt for andægtigt lyttende herskaber, besøgte Frijsenborg med særlig glæde, idet han følte sig meget velkommen hos den højadelige familie Frijs! *"Greven er meget elskværdig og grevinden en sjælden fortræffelig kone"*, skrev H.C. Andersen efter et besøg i 1863. Digteren befandt sig, som var han midt i et af sine egne eventyr. Frijsenborgs tidligere gamle og beskedne, hvidkalkede herregårdsbygning i simpel barokstil og med to lave tårne havde i 1860 måttet lade livet for en mere pompøs hovedbygning tegnet af tidens mest eftertragtede arkitekt, Ferdinand Mehldal. Den slags passede sig bedre til et grevskab af en vis størrelse!

Frijsenborg før 1860

Og mens lensgreve Christian Emil Frijs' svoger A.W. Dinesen (kaptajn Dinesens far), kunne føle sig som en lille konge på Katholm ovre på Djursland, så var lensgreve Frijs i praksis noget nær en virkelig konge! Al

respekt for den driftige A.W. Dinesen, så befandt hans højadelige svoger, lensgreven, sig i sin egen liga. Ingen var over ham, ingen ved siden af ham. Ingen slægt i Danmark, ja ikke engang majestæten selv, havde tilnærmelsesvis så store jordbesiddelser, som denne jyske lensgreve.

A.W. Dinesen

Lensgreve Christian Emil Frijs

Frijsenborgs nye hovedbygning var syv år tidligere færdigopført og var indbegrebet af en verden med herskab og tjenestefolk. Herskabet og gæster benyttede omkring 40 værelser på de to øverste etager, herunder riddersal, bibliotek, gobelinstuen, havestuen, tårnkamrene, lensgrevindens kabinet, hendes boudoir og påklædningsværelse, lensgrevens soveværelse, hans arbejdsværelse og værelset til hans skydevåben. Dertil kom et dusin gæsteværelser, galleriet og endesalen i den østlige fløj. Tjenestefolk og landarbejdere holdt til i kælderetagen og aftægtsboliger i nærheden. På slottet arbejdede lensgrevens personlige tjener, kammertjeneren og lensgrevindens personlige tjenerinde, kammerjomfruen. Ydermere var her tre tjenere, tre stuepiger, et par privatlærerinder, barnepiger, en kok, en hjælpekok, to køkkenpiger, to vaskepiger, en overstrygerske og en strygerske. Desuden var der en vægter, en lampepudser, en brændemand og en postdreng. De mandlige ansatte blev ledet af en såkaldt taffeldækker og kvinderne af en oldfrue! Der var 26 ansatte i selve slotsbygningen, syv i staldene og 22 i parken og haverne.

Det nye og storartede Frijsenborg

Interiørlisten af herligheder var enorm. Sjældent sete møbler og malerier dannede rammen om lensgreve Frijs og hans families liv. Både maleren Otto Bache og H. C. Andersen blev budt på overdådig selskabelighed, og hvor den ene malede store malerier til Frijsenborg, så læste den anden højt af sine eventyr og bandt blomsterkranse med lensgrevinden og hendes døtre. "Jeg har det som et grevebarn", konstaterede H. C. Andersen, der var yderst fascineret af den smukke lensgrevinde Thyra, Wilhelm Dinesens møster, som viede digteren en stor og elskelig opmærksomhed.

Thyra havde formidable evner som Frijsenborgs daglige leder, da hendes mand ofte var i København for at varetage sit politiske virke i Landstinget. Thyra var kløgtig, og hun holdt sig heller ikke tilbage for at give sin mand gode råd i de perioder, hvor han beskæftigede sig med politik. Hun var vagtsom over for alt det, der lugtede det mindste af revolution, klassekamp og oprør mod den ultrakonservative verdensorden, hvor konger og adelige stod øverst i hierarkiet.

Mogens Krag-Juel-Vind-Frijs med sin mor, lensgrevinde Thyra (f. von Haffner)

Lensgreveparret på Frijsenborg havde børnene, Henriette, Mogens, Agnes og Clara. Sønnen Mogens var siden sin tidligste barndom tæt knyttet til sin fætter Wilhelm Dinesen. Mogens var en lille charmerende ballademager, der stortrivedes med det frie herregårdsliv på Frijsenborg, og som sin fætter Wilhelm, så elskede han sine fiske- og jagtture. Til gengæld befandt Mogens sig ikke særlig godt på overklassens yndede kostskole Herlufsholm, som han i 1862 som 12-årig blev sendt på. Han blev konstant taget i at lave under. Han røg tobak, hvad der var forbudt i de yngre klasser, og han fik derfor bøder. I breve hjem til forældrene brokkede han sig over ikke at måtte ryge, og han løb bort fra skolen flere gange, fordi han mistrivedes med disciplinen. Trods han var myreflittig – det var hans egen vurdering – så var hans karakterer middelmådige bortset fra i naturhistorie, hvor han ligesom sin fætter Wilhelm Dinesen fik topkarakterer. De fleste af Mogens' breve til forældrene rummede ét altoverskyggende budskab: "Send flere penge, jeg har ikke en klink tilbage!". Han skrev det altid med stor høflighed og drenget charme, og Thyra kunne ikke lade være med at sende ham, hvad han bad om, med det resultat at han igen og igen og stik imod skolens ordensreglement tog ud med de "store drenge" til nærliggende byer og soldede pengene bort. Mogens blev kaldt ind til rektoren, uden at det hjalp noget videre. Allerede i næste brev til moderen Thyra bad han om flere penge, gode sager at spise og også jævnlige om at få tilsendt flere kasser med patroner, for til trods for løfter om, at han ville tage sig sammen i skolen, var han mere interesseret i jagt og fiskeri end i latin og græsk.

*H.C. Andersen underholder Zarah Krieger, Agnes Frijs, Henriette Frijs og Clara Frijs
Foto: Henrik Tilemann 1863*

Hans lillesøster, Agnes, syntes derimod at være en engel hele vejen igennem. Denne kønne og skrøbelige pige var familiens darling. Og hun var sin fars øjsten! Hun blev forkælet og gik i de smukkeste silkekjoler, der kunne opdrives i Europa, hun havde en sværm af guvernanter og kammerjomfruer om sig, havde sine egne heste og sin egen hestevogn, og hun var som teenager omgivet af beundrere og bejlere. Hun var en brøstfældig pige med let til hovedpine, forkølelser og "nervøse nerver", som hun kaldte det. Ikke sjældent lod hun sin kammerpige sende besked ned til forældrene om, at hun ikke kunne komme til middag. "Mit hoved er rigtig dårligt. Men da det er nervøst, er der intet derved at gøre" skriver hun i en af disse meddelelser, hvorefter hun går i seng "ganske fortvivlet".

Agnes Krag-Juel-Vind-Frijs

Wilhelm Dinesen

Det var disse to søskende ud af flokken på fem, Wilhelm Dinesen var tættest på. Der har været vedholdende spekulationer om et amourøst forhold mellem Wilhelm Dinesen og hans kusine, Agnes. Disse spekulationer har ikke mindst Wilhelms datter Karen Blixen i en væsentlig senere tid givet næring til med den stærkt romantiserede, lettere melodramatiske skæbnefortælling "Tb og Adelaide". Det er en fortælling om en ulykkelig kærlighed mellem to unge aristokrater, der ikke må få hinanden. Han, en officer i den danske hær på vej til Frankrig som frivillig, var ikke højadelig som hende. Det er sandsynligt, at inspirationen til hovedpersonerne i historien, officeren Ib og den underskønne komtesse Adelaide, er baseret på Wilhelm Dinesen og komtesse Agnes Frijs.

Tja. Spekulationer er der mange af. Der er til gengæld ikke nogen kilder, der underbygger, at der har været et amourøst forhold mellem Wilhelm og Agnes. Derimod er der ingen tvivl om, at de havde en søskendelig venskab. Og havde Wilhelm været forelsket i sin kusine Agnes, så havde det været en dødsdømt affære lige fra starten. For selvom Wilhelm var hjemmavant hos Frijs-familien, var han – en ikke-adelig ung løjtnant og kun den næstældste søn, der end ikke stod til at arve et gods – på ingen måde kandidat til at få komteskens hånd. Det var der kun meget få adelsmænd, der ville have været, for efter krigen 1864 ragede lensgreve Frijs op over alt og alle i det danske kongerige. I 1866 var han ikke alene en usædvanlig penge- og jordrig lensgreve. Han var også Danmarks nye statsminister og tillige landets udenrigsminister! (AvL)

Forfatteren Tom Buk-Swienty har fået lov til at se Frijsenborgs privatar-kiv, som har givet ham uvurderlig kildemateriale til bøgerne om "Kaptajn Dinesen Ild og Blod" samt "Til døden os skiller". Det er to fremragende bøger, der i et sprællevende sprog fortæller om Karen Blixens frygtløse far, kaptajn Dinesen og hele det miljø, som han befinder sig i. Herunder i den grad herregårds- og adelsmiljøet.

Jeg kan kun anbefale alle at købe og læse disse to spændende bøger!
En rigtig god gaveidé i øvrigt!

Vitskøl Kloster

Den middelalderlige bygningshistorie

Ved

Jesper Hjermind & Hugo Støttrup Jensen.

Jysk Arkæologisk Selskab, 2016 i samarbejde mellem Viborg Museum og Vesthimmerlands Museum, 208 s. + 4 plancher. Stort format.

Indhold:

1. Vitskøl Kloster, baggrund og historie.
2. Klosterkirken
3. Klosterbygningerne

Desuden 5 Appendiks omhandlende:

- I. Klosterkirkens ruin.
- II. En nedlagt sognekirke af kvadersten i Vitskøl ?
- III. Østpartiets planfør koromgangen tilføjes.
- IV. Tingsvidne 26.08. 1645 over Axel Juels kapel (uddrag)
- V. Besigtigelse over Vitskøl Kloster 1573 (uddrag). Udførlige noter samt oversigt over benyttet litteratur og kilder anføres, mv.

I forordet hedder det, at en rig forskningstradition knytter sig til stedet, hvilket har resulteret i en lang række udgravninger og gennem årene siden 1895 og udgivelse af en række publikationer og tryk. En sammenkrivning af dette store materiale gennem de sidste 30 år, som en mængde kolleger og museumsfolk har medvirket i, er grundlaget for nærværende bogudgivelse.

Det er således et stort og banebrydende værk om Vitskøl Kloster, der hermed ses dagens lys. Efter et kort historisk rids, nævnes Vitskøl Klosters forudsætninger og baggrunden for Vitskøl Klosters stiftelse i 1158 af kong Valdemar den Store. Ruinen af Vitskøl Kloster er idag overleveret til vor tid i den stand, der er videre- udviklet gennem det omfattende restaureringsarbejde og den dermed forbundne genrejsning, der har fundet sted gennem årene. (jvf. appendiks I.)

Klosterkirkens øst- og vestparti, der udgør værkets hoveddel, skildres i to selvstændige afsnit, før der tages fat på selve Klosterbygningerne. Her opdelt i hhv. Klausuren og udenfor Klausuren. Det skal nævnes, at det latinske ord Klausuren står ordret for indespærring, oftest i forbindelse med klostertvang.

Der er tale om en nuanceret og detaljeret gennemgang fuldt op af et rigt holdigt illustrationsmateriale rummende plantegninger og opmålinger samt fotos. Vil man fordybe sig i disse udgravninger og ombygninger, er materialet særdeles nærværende. De forskellige stokværk og underetagen rummer f.eks. utrolig opfindsomhed i både udnyttelse og indretning, f.eks. såvel i køkkenindretning som i forbindelse med de anlagte latriner. Vitskøl Kloster omfatter ialt 27 bygninger idag.

Der er ingen tvivl om, at en omhyggelig gennemlæsning af dette unikke værk om Vitskøl Kloster samt et eller flere besøg her i Limfjordens opland, vil befordre en levende interesse for stedet og dets legendariske historie beliggende i den så flotte og berigende natur, der virker lige så overvældende, som da man i sin tid tog skridt til opførelse af det vi idag kender som Vitskøl Kloster.

4 Fonde, Kulturstyrelsen og et Legat har gjort den prægtige bogudgivelse mulig.

Det skal pointeres, at nutidige besøgende ikke kan undgå andet, end at få et levende indtryk af Urtehaven, der er tilknyttet Vitskøl Kloster. Urtehaven har sin egen udviklingshistorie, men da der med dette værk er tale om den arkæologiske bygningshistorie, må oplysninger herom søges andetsteds.

Ole Kløcker

International weekend i København

d. 16-18 september 2016

Af Maria Clara Iuel

Tilbage i starten af 2016 begyndte vi i Dansk Adelsforenings Ungdomsafdeling at planlægge en international weekend. Det var første gang for mit, og flere af de andres vedkommende, og lige siden har jeg glædet mig til, at dagen skulle komme. Vi holdt møder på månedlig basis og endelig blev det d. 16 september. Vores weekend begyndte fredag morgen, hvor alle – både danskere og udenlandske gæster – mødtes foran rytterstatuen ved Christiansborg. Her var første punkt på dagsordenen en rundvisning i De Kongelige Repræsentationslokaler. Da alle var ankommet, begav vi os mod indgangen, meldte vores ankomst og hilste på vores guide. I løbet af den næste times tid blev vi vist rundt i Alexandersalen, Fløjlsgemakket, Dronningens Håndbibliotek, Fredensborgsalen, Tronsalen, Taffelsalen og selvfølgelig også slottets hjerte, Riddersalen, hvor vi så de smukke gobeliner. Vores guide fortalte levende og engageret. Han havde mange spændende ting at fortælle og tog meget gerne imod de spørgsmål, der måtte dukke op undervejs. Efter rundvisningen var det blevet frokosttid, og vi gik i samlet flok ned til RizRaz i Kompagnistræde, hvor vi havde bestilt bord. Godt mætte begav vi os igen over mod Christiansborg. Denne gang stod den på rundvisning i Folketinget, som MF Marcus Knuth, var så venlig at byde os på. Vi så blandt andet hans kontor, hvor han fortalte om sine daglige arbejdsopgaver i forbindelse med arbejdet som folketingsmedlem. Vi så de velkendte gange, elevatorerne og Folketingssalen. Derudover var det interessant at høre lidt om den kunst, der hænger rundt omkring på Christiansborg. Marcus Knuth var god til at fortælle om den kunst, som han selv har valgt til sit eget kontor, men også om hans favorit malerier, der hænger forskellige steder på Borgen. Der var mulighed for at stille spørgsmål undervejs, og det satte alle stor pris på, udenlandske som danske deltagende. Eftermiddagen havde vi ladet være fri, så vores gæster havde mulighed for at opleve lidt af København på egen hånd.

Om aftenen havde vi Running Dinner i Gothersgade-ejendommen. Josephine Ahlefeldt-Laurvig og hendes bror, Frederik, var søde at åbne deres store lejlighed i forhuset op for os og vores gæster. Vi havde sørget for pizza, vin,

vand og godt selskab, og det lykkedes vældig godt at få skabt en god stemning. Hen ad aftenen drog vi videre på en af de københavnske barer, The Zoo Bar, for at ryste træbenet og nyde en drink eller to.

Lørdag formiddag var alle igen friske og klar til en ny dag. De fleste mødtes på Nørreport for at tage til Helsingør, hvor de skulle besøge Museet for Søfart. Et par stykker af os blev tilbage for at gøre alt klar til ballet om aftenen. Formiddagen blev således brugt på museet, som rummer en masse spændende viden om søfarten gennem Danmarks historie. Frokosten denne dag var helt speciel for mange af vores udenlandske gæster, da de naturligvis skulle stifte bekendtskab med det danske smørrebrød. Frokosten blev serveret i de hyggelige lokaler på Borgerkroen i Helsingør. Efter frokost var det atter tid til at vende næsen hjem mod det københavnske, så alle kunne blive klar til ballet om aftenen. Et par stykker af gæsterne blev dog lidt længere i Helsingør for at opleve lidt af den smukke udsigt ved Kronborg Slot og også for at kigge lidt nærmere på slottet.

Om aftenen gik det endelig løs, weekenden havde nået sit højdepunkt, nemlig ballet, som blev afholdt i nogle fine lokaler i indre København. De af os, der var blevet tilbage, havde brugt hele dagen på at ordne alle de praktiske detaljer. Vi var heldigvis i nogenlunde god tid, så vi kunne nå hjem og skifte til festtøjet. Klokkeren 18.30 gik det endelig løs, og alle vores gæster

Deltagerne i hele den internationale weekend: Repræsentanter fra hele Europa!

begyndte at ankomme. Aftenen begyndte i festlokalet, hvor vi nød et glas cava, der blev småsnakket, og vi fik også taget et fint fællesbillede på den store trappe. De efterfølgende timer var der middag i spisesalen. Her fik vi serveret en lækker treretters menu, der blev holdt fine taler og snakket en masse rundt om bordene. Efter middagen begav vi os igen ned i festlokalerne, hvor resten af aftenen bød på alt lige fra lanciers, til opera, til dans til sprøde toner fra den dygtige DJ og endnu mere hyggelig snak. Da klokken blev 02 fortsatte vi ud i Københavns natteliv, og festen fortsatte på baren Blume i Indre By.

Søndag formiddag havde vi arrangeret en brunch på Dalle Valle. Det var en rigtig hyggelig måde at afslutte weekenden på. Vores gæster kom lige så

*De udenlandske deltagere
venter spændt på
rundvisningen i
De Kongelige
Repræsentationslokaler*

*De udenlandske og
danske deltagere får
frokost efter rundvisning
på Christiansborg*

stille dumpende, og snakken faldt naturligvis på festen aften forinden og alle oplevelserne fra weekenden. Ved 15-16-tiden begyndte folk så småt at pakke sammen og tage mod lufthavnen, og weekenden var ved at være ved vejs ende.

Alt i alt har det været en virkelig god weekend, alle har hygget sig, humøret har været godt, maden var god og jeg har lært en masse nye, søde mennesker at kende.

Det er absolut ikke sidste gang, at jeg er med til at planlægge en international weekend.

*MF'er for Venstre
Marcus Knuth viser på
den private rundtur
udsigten fra
Christiansborg*

*Der fortælles om mangt
og meget om danske
demokrati og politik i
Folketingssalen til
deltagernes store
interesse*

Deltagerne hygger sig til Running Dinner på Gothersgade fredag aften

Frederik Ulrik Scheel i spidsen på vej mod Søfarts Museet

Finland og Frankrig well represented til smørrebrødsbordet

*Ikke mindst den
traditionelle smørre-
brødsbord falder
i god jord
hos de
europæiske unge!*

*Danske
Philip von Brockdorff,
belgiske Caroline de
Mahieu og belgiske
Phillippe de Séjournet
til bords ved ballet*

*Ida Frederikke Iuel
og ledsager Oliver
Alexander Schmidt
til bords*

Ida Grevenkop-Castenskiold og ledsager Frederik Tetzlaff til middagen

Caroline Christine Ahlefeldt-Laurvig og Peder Huitfeldt til bords

CILANE repræsentanterne fra Belgien, Finland, Sverige og Ungarn giver en traditionsrig tale til ballet

*Den samlede DAU-
ledelse og arrangører af
IWE og bal.
Fra venstre mod højre;
Frederik Ahlefeldt
Laurvig Lehn, Maria
Iuel, Kristian Knuth,
Caroline Grevenkop-
Castenskiold, Frede-
rik Ulrik Scheel og Ida
Grevenkop-Castenskiold*

*Deltagere til ballet
i indre København*

*Både danske
og udenlandske
deltagere
danser til festen
efter middagen*

Klumme i Information

Af Ole Kløcker

Den 29. juli 2016 skrev cand. mag. og debattør Niels Jespersen i dagbladet Information følgende:

Overskriften lød: "Adelen kan te sig som idioter" og efterfølgende hed det så: - "I gamle dage kunne de adelige te sig som idioter. Tabte man en krig mod svensken eller drak slottet væk, gik regningen til almuen, der med skatter og tvangsarbejde måtte tage skraldet for overklassens udskejelser". Så fik vi folkestyre, og mens herremændene avlede hunde og sammenlignede våbenskjolde, byggede vores forfædre højskoler og andelsforeninger og lagde stenene til det Danmark, vi har i dag. Men med markedsgørelsen af den offentlige sektor er vi imidlertid ved at genindføre en ny adel af topchefer, der lever under helt andre regler end dem på gulvet.

Uanset hvordan man forholder sig til ovenstående, kortfattede artikeluddrag, rejser det imidlertid spørgsmålet, hvor relevant er en sådan kritik, og hvordan føles det idag som adelig at blive præsenteret for en svada, som den her nævnte? Siger den én noget, eller er der blot tale om en historisk kritik uden hold i dagens virkelighed?

Spørgsmålet i nævnte artikel vurderes dog efterfølgende som værende relevant for nutidens topledere og bankverdenen, der får både i pose og sæk, mens skatteydere må påtage sig rollen som tidligere tiders almue. Fastholder vi imidlertid spørgsmålet, hvor adelen befinder sig i idag i dette spil, kunne et mere nuanceret og betryggende svar måske gives, så spørgsmålet kunne eksempelvis derfor lægges ud til stillingtagen blandt Adelsforeningens medlemmer?

Ja, ovenstående er kun et vidtløftigt udkast, men egentlig synes jeg spørgsmålet om, hvor adelen befinder sig i nutidens samfund er vigtigt og relevant.

Efterlysning af malerier af Elisabeth Jerichau Baumann (1819-1881)

I forbindelse med en planlagt bogudgivelse på forlaget "Frydenlund" af det samlede livsværk af maleren, forfatteren og kvindesagsforkæmperen Elisabeth Jerichau Baumann efterlyses malerier fra hendes hånd, specielt følgende portrætter, hvoriblandt der er flere adelige:

1. Grevinde Frijs. Udstillet i 1901 i København på "Raadhusudstillingen af dansk kunst til 1890", tilhørte politiinspektør Stephensen
2. Kammerherre P. B. Scavenius. Udstillet på Charlottenborg i 1868.
3. Greve August Adam Wilhelm Moltke (1785-1864).
4. Frøken Sporon. Tilhørte overretsassessor Sporon. Udstillet på Charlottenborg 1867.
5. Stiftsdame Fr. Huygens, blyant. Solgt ved dødsboauktion efter Thorald Læssøes.
6. H.N. Clausen (1793-1877), dansk teolog og minister, 1850, Udstillet på Charlottenborg i 1850.
7. Jens de Teilman (1811-1869), 28 x 22.
8. Anna Meldahl 5 år 1868, datter af kammerherre F. Meldahl. Tilhørte kammerherreinde Grüner.
9. Konferensraad Carl Johan Koch (1819-1885) dansk politiker
10. Konferenceråd C.J. Thomsen (1788-1865). Han inddelte oldtiden i sten-, bronze- og jernalder. Udstillet på Bridgewater Gallery i London 1852
11. Fru Treschow, født Suhr. Udstillet på Charlottenborg i 1871
12. Frøken Ida Suhr.

Forfatteren til bogen, dr.med. & dr.scient.med. Jerzy Miskowiak har hidtil samlet over 400 af Elisabeth Jerichaus billeder og har tidligere oprettet en internetside om maleren: elisabeth.jerichau.org. Han vil være taknemlig for tilsendelse af et godt fotografi af evt. maleri eller for besked om, hvor maleriet kan fotograferes.

Kontakt: jerzymiskowiak@hotmail.com.

Navne i Meddelelser

Børn

Frederik Christian Engell og Marie Louise Engell, greve og grevinde Trampe, søn Carl Christian Engell greve Trampe født den 4. august 2016.

Giftermål

Jacob de Neergaard til Gyldenholm gift den 17. juni 2016 med Rosanna Hviid Cetti, læge.

Døde

Isolde von Buchwald

Født 3. juli 1937 – død 25. februar 2016

Otto von Buchwald

Født 27. januar 1936 - død 7. august 2016

Greve Christian Joachim Moltke

Født 26. februar 1974 – død 1. marts 2016

Kammerherre, hofjægermester Peter Juel

Født 19. december 1951 – død 26. juni 2016

Grevinde Bettina Tove Moltke

(enke efter greve Preben Moltke 1923-2013)

Født 14. oktober 1928 – død 8. juli 2016

Kammerdame Carin von Haffner

(enke efter baron Gustaf Blixen-Finecke)

Født 31. marts 1933 – død 7. september 2016

Grevinde Bente Schimmelmann

Født 27. december 1939 – død 7. september 2016

Einar Munthe-Kaas (Oslo)

Født 12. januar 1954 – død 13. september 2016)

Wenche Lowzow (Oslo)

Født 27. maj 1926 - død 24. september 2016.

Henrik Berner

Født 1. juli 1918 – død 5. oktober 2016

Elisabeth Margrethe von Lüttichau

Født 17. juni 1959 - død 29. oktober 2016

Om Navne i Meddelelser

Redaktionen er desværre ikke bekendt med alle nyhederne blandt Danmarks 7.500 adelige. Vi modtager derfor meget gerne nyt fra medlemmerne til opdatering af navnesiderne. Send mail til: anna.lowzow@nordiskfilm.com

Abonnement på Meddelelser

Har du ikke mulighed for at blive medlem af Dansk Adelsforening, kan du alligevel modtage Meddelelser. Det koster 150,- om året. Tegn et abonnement på www.adelsforeningen.dk

BØGER KØBES

DREJER DET SIG OM EN ENKELT SJÆLDEN BOG
ELLER EN HEL BOGSAMLING, SÅ KONTAKT OS VENLIGST.

PETER GROSELLS ANTIKVIARIAT

LÆDERSTRÆDE 15 . 1201 København K. . Tlf. 33934505

www.grosell.dk . info@grosell.dk

AUKTIONER ✕ E · AUKTIONER

AUKTIONSHUSET.COM

Stor succes på kvalitetsauktionen: Internationale hammerslag på Design og Keramik

*Poul Henningsen, Kobberpendel 5/5, 1929-30.
Vurd. 25-35.000 Hammerslag 31.000*

*Axel Salto, Kugleformet vase.
Hammerslag 27.000*

*Poul Kjærholm, Et sæt på seks PK-9 stole.
Vurd. 60.000, Hammerslag 56.000*

*Mogens Koch, Sofa Model 52.
Hammerslag 65.000*

TIL EFTERÅRETS INTERNATIONALE KVALITETSAUKTION SØGER VI BL.A. ARBEJDER AF

Hans J. Wegner, Arne Jacobsen, Finn Juhl, Kaare Klint, Ib Kofoed Larsen, Mogens Lassen, Flemming Lassen, Ole Wanscher, Poul Kjærholm, Mogens Koch, Vilhelm Lauridsen, Larsen/Bender Madsen, Jacob Kjær, PH, Axel Salto

Kontakt os for en uforpligtende vurdering. Vi tilbyder markedets mest attraktive salgsvilkår. Vurderingsbesøg og afhentning efter aftale.

AUKTIONER ✕ E · AUKTIONER

AUKTIONSHUSET.COM

Ved Klædebo 17 2970 Hørsholm 45767080 mail@auktionshuset.com